

8. klasse – motiver i steinerskolens læreplan

av Arve Mathisen, 2015, upublisert

Identitet og læringsmåter

I løpet av 8. klasse fyller elevene 13 år, de blir tenåringer. Med ulik oppstart og intensitet gjennomgår de unge nå indre og ytre endringer i form av en markant emosjonell, kognitiv, fysiologisk og nevrologisk utvikling. Felles for disse endringene er en utvikling mot større kompleksitet, rikere handlingsrom, mer dybde i følelser og erkjennelse og et tydeligere ansvar for egen identitet og livsvalg. Sammen med den kroppslige og den mentale utviklingen kommer etableringen av nye og rikere relasjoner til andre mennesker og til verdens fenomener.

Identitet

Puberteten er for de fleste en dramatisk passasje; en mer eller mindre komplisert labyrint de må finne ut av på veien fra barn til voksen. Det viktige, og på mange måter ensomme, arbeidet med å utforme en identitet er vel i gang for de fleste trettenåringer.

Identitetsdannelse innebærer ofte kriser og usikkerhet når en ny selvoppfatning og en ny relasjon til verden skal etableres. En velfungerende identitet betyr å kunne oppleve seg selv som en unik individualitet med sterke bånd og identifikasjoner til mennesker og natur. Tegn på en modnende identitet er at de unge evner å føre egen fortid, nåtid og fremtid sammen i fortellende fremstillinger og etter hvert reflektert ta stilling til kulturelle, politiske og sosiale hendelser. Mange unge etablerer sine første seriøse kjærlighetsforhold i denne alderen, og seksuell identitet blir et sentralt tema. Gjennomsnittsalderen for kjønnsmodningen i vestlige land er nettopp 13 år.

Overordnede temaer

Steinerskolens læreplan for 8. klasse har som ledemotiv at elevenes indre erfaringsverden skal kunne forbindes, speiles, balanseres og evalueres i møte med en omfattende og til dels spenningsfylt ytre realitet. Slik søker skolen å understøtte elevenes identitetsutvikling. I dette forholdet ligger nøkkelen til å forstå mange av de horisontale eller tverrfaglige motivene som preger steinerskolens undervisning på dette trinnet. Overblikk, speiling, balanse, forvandling og dramatik kan være stikkordene for årets lærings- og utviklingstemaer. I 8. klasse er mye av undervisningen orientert mot sammenhenger og gjensidighet i forholdet selv-verden. Disse fem overordnede temaene beskriver nettopp ulike relasjoner elevene kan innta i møte med skolefagene. Tre av dem, overblikk, speiling og balanse, handler om at 8. klassingene skal kunne posisjonere seg bevisst i forhold til hva de lærer på skolen. Disse temaene kommer til syne i fag og arbeidsmåter som vektlegger at elevene skal vurdere, ta stilling og se seg selv i forhold til lærestoffet. Oftest innebærer dette

at elevene får en sterkere selvforståelse samtidig som de vet mer om verden. De to siste temaene, forvandling og dramatikk, indikerer en mer opplevelsesbasert form for gjenkjennelse og identifikasjon. På skolen blir elevene kjent med historiske hendelser og naturprosesser som kan vekke sterke følelser og vise hvor dramatisk og full av omveltninger livet kan være. Skolen presenterer livsnære og engasjerende fag der elevene kan kjenne seg igjen og se dramatiske og forvandlende hendelser i et større perspektiv.

Ofte vil alle fem temaer være tilstede i en og samme undervisning. Et enkelt og liketil eksempel kan være at matematikkundervisningen introduserer likninger dette året. Å løse en likning krever kort sagt en aktivitet der alle de nevnte kvalitetene er involvert. Relasjonene mellom tall og bokstaver forvandles, speiles og balanseres rundt likhetstegnet slik at den ukjente x eller y til slutt står frem. Svaret er funnet. Et ørlite dramatisk aha-moment erfares av mange i det løsningen er klar og står der i all sin enkelhet. Et annet eksempel kan være historiefaget, der årstemaet er renessansen og de såkalte oppdagelsesreisene. Her blir autoritetsbundne forestillinger og kulturelle restriksjoner fra europeisk middelalder plutselig utfordret gjennom ny viten, ny kunst, ny økonomi, ny teknologi og nye relasjoner mellom jordas folkeslag. Dette temaet reflekterer en rekke dilemmaer som har fått påtrengende aktualitet i det 21. århundret. 'Oppdagelsesenes' og de teknologiske nyvinningenes konsekvenser inviterer til en balansert og opplevelsesrik undervisning, der individers mot og genialitet vil måtte sees i lys av konfliktfylte kulturmøter og en verden i forvandling. Historiefaget på steinerskolen har som intensjon å inspirere og informere elevene i deres liv her og nå. Slik kan motiver fra renessansehistorien bearbeide fortidige hendelser og deres ettervirkninger på en måte som fremhever motiver fra elevenes egen identitetsprosess, der de står over for oppgaven med å finne sin egenart i en flerkulturell, teknologitung og miljømessig truet verden.

Fra fenomen til presentasjon

En stadig større del av den informasjon og de sanseintrykk som daglig møter ung eller gammel vil være teknologisk medierte. Implisitt i 8. klasses fagplan ligger mange muligheter til å bearbeide de muligheter, utfordringer og problemstillinger knyttet til livet i et medietungt samfunn. Veien fra fenomen til presentasjon vil kunne tematiseres på forskjellige måter dette skoleåret. Overblikk, speiling, balanse, forvandling og dramatikk kan parallelt forstås som stikkord for mediens rolle i formidling av kunnskap eller holdninger. Hagebruk og ernæringslære kan gi elevene mulighet til å bli kjent med hele den interessante veien fra konkret dyrking av grønnsaker til supermarked og matvarereklame. En annen mulighet til mediebevissthet ligger i alle de biografier og historiske skildringer som står sentralt i årets undervisning. I tillegg til interessen for biografens hovedperson kan samtalen også komme inn på forfatterens rolle i fremstillingen. Enkle kildekritiske problemstillinger vil være godt egnet til diskusjoner i klassen dette året. Hvordan ble et tema beskrevet før, hvordan kan det fremstilles nå? Oppfinnelsen av boktrykkerkunsten åpner likeledes for spørsmål om hva som skjedde med erindring, kultur og politikk når trykte bøker ble allment tilgjengelige. Camera obscura fra fysikkundervisningen viser med stor tydelighet hvilken

forvandling som skjer når en tredimensjonal virkelighet forvandles til projisert bilde, og hva betyr innføringen av internett og bruken av sosiale medier for barn, unge og voksne i dagens samfunn?

Opplevelsens dramatik og dybde

I forhold til steinerpedagogikkens organisering i syvårsperioder, kommer 8. klasse som det siste året i den andre syvårsperioden. Slik sett er dette et fullbyrdende og avrundende år. Opplembare og emosjonelt identifiserende arbeidsmåter med undervisningsfagene når sitt høydepunkt i 8. klasse. Det handler om å fullbyrde etableringen av en følelsesmessig klangbunn for den mer tankeorienterte undervisningen som introduseres de følgende skoleårene. I 8. klasse fremstilles fagene svært ofte med ulike nyanser av dramatik og dybde. Elevene inviteres til medopplevelse og engasjement. Historiske skikkelser som Jeanne D'Arc, Martin Luther, Gracia Mendes eller Ibn Battuta kan være som vinduer eller speil inn til livets aller mektigste dramaer. Kjemifagets fokus på forbrenning i 8. klasse eksemplifiserer naturvitenskapelig dramatik med stor tydelighet. En annen og mer intim opplevelsesdybde ligger i astronomiens doble møte med stjernehimmelen; på den ene siden nattehimmelens gåtefulle nærvær og på den andre siden solsystemets enkle utforming som kopernikansk teorimodell. Alle disse eksemplene viser hvordan steinerskolens læreplan betoner bestemte overordnede og tverrfaglige motiver i 8. klasse som intenderer å understøtte en aldersrelevant, tidsmessig og individuelt utfordrende læring og utvikling.

Perspektiver på kunnskap i 8.klasse

I steinerskolens læreplan settes kunnskapen i et etisk perspektiv. Kunnskap forandrer verden og endrer menneskers liv på godt og ondt. En fungerende etisk orientering innebærer forståelse og overblikk, individuell stillingtagen og evnen til å handle ansvarlig. Med fokus på en god 'dialog' mellom skolefagene og elevenes identitetsdannelse, retter undervisningen seg dette skoleåret mot en rekke etiske erkjennelsesmotiver. Felles for fag og arbeidsmåter i 8. klasse er nettopp betoningen av sammenhengen mellom selv og verden. Men undervisningen sikter dypere enn å inspirere til selvinnsikt basert på skolefaglige kunnskaper om verden. Den radikale utviklingen som de unge har påbegynt handler for dem om å skape seg selv på nytt. Identitetsdannelsen skjer på bakgrunn av opplevde eller imaginære relasjoner som betyr noe for dem, relasjoner som sier noe om hva elevene kan og vil, men også noe om hvem de er. Den identiteten som etterhvert krystalliseres ut i ungdomsårene er av stor betydning for hele det videre livet. Steinerpedagogikken vil være en dialogpartner og retningsviser i dette utviklingsdramaet. Dypere sett vil læring og undervisning i 8. klasse gå inn på store omfattende og komplekse temaer på en slik måte at deres storhet, skjønnhet, dramatik og konsekvenser kan oppleves med forståelse av elevene.

Overblikk

Overblikk, speiling, balanse, forvandling og dramatik ble innledningsvis presentert som identitetsutviklende ledemotiv for dette klassetrinnet. Hver av disse peker mot erkjennelsestemaer som på ulike måter sammenfører et indre og et ytre perspektiv. Overblikket gir noe mer enn summen av delene. En holistisk tilnærming til klodens geografi, stjernehimmelens bevegelser, forbrenningens kjemi eller trekantens uendelige transformasjonsmuligheter gir noe mer enn et godt grunnlag for senere detaljkunnskap og analyse. De første syv skoleårene begynte med folkeeventyrenes moralsk-dramatiske univers, og elevenes erkjennelsesutfordring handlet i stor grad om å forvandle lærerens fortellinger til indre bevegelige bilder. De første årene på steinerskolen fikk elevene et imaginativt eller et indre billedmessig overblikk over verdens fenomener på en slik måte at menneskers moral og handlinger sto i sentrum. I 8. klasse har overblikket skiftet karakter. De indre bildenes og mytenes moralske 'landskap' er byttet ut med konkrete fenomener slik de kan iakttas, oppleves og forstås med bruk av sanser, hjertelag og forstand. Nettopp i denne viktige tidlige fasen i identitetsdannelsen kan 8. klasses helhetlige faglige horisont tilby elevene et maksimalt vidtfavnende repertoar for gjenkjennelse og stillingtaken.

Et annet aspekt av overblikket kan eksemplifiseres med et tema fra geometriundervisningen i 8. klasse der elevene innføres i perspektivtegning. Oppdagelsen av sentralperspektivet i bildende kunst skjer i den tidlige renessansens Italia og passer tverrfaglig godt til historieundervisningen. Sentralperspektivet order synsbildet i et geometrisk-matematisk romlig system der alt synlig får sin plass og sin tilpassede form avhengig av øyet som ser. Med sentralperspektivet setter iaktakeren bildet inn i et koordinatsystem der hver ting inngår i et enkelt, vakkert og forståelig relasjonsnettverk. Enhver er eier av sitt perspektiv på verden, og perspektivet bringer synlighet og gir plass til alt som kan reflektere lys. Med perspektivet som redskap skjedde det en radikal utvidelse av malerkunstens motiver i renessansekunsten, der etter hvert naturen, sosiale forhold og teknologi kunne gis billedlige uttrykk. Perspektivtegningen kan forstås som et signaturfag for det overblikket og den helhetsforståelse som er tverrfaglig tilstede i 8. klasses fagplan.

For en gryende identitetsdannelse hører det med til forutsetningene for ethvert møte, at alle mennesker, ja alle verdens fenomener kan sies å ha *sitt* perspektiv. Dette betyr også at all informasjon, all formidling av kunnskap eller erfaringer vil være mediert på en eller annen måte. Et budskap blir farget både av dets skaper og av mediet for fremstillingen. Tekst, bilde, musikk eller film har ulike muligheter og begrensninger. Samtale om perspektiver, fremstillingsmåter og enkel kildekritikk hører med som et viktig erkjennelsesmotiv dette skoleåret. Inkluderingen av en begynnende oppmerksomhet på mediet og fremstillingsformen kan gjøres i nesten alle fag, selv om historie og morsmål er særlig velegnet. Et eksempel kan være når stilskrivingen introduseres i 8. klasse. Da gis elevene anledning til å formulere seg i helhetlige fortellinger eller resonnementer ut fra eget perspektiv. Fortellerrollen kan derved tematiseres, samtidig som elevenes evne til observasjon og tolkning stilles på prøve.

Speiling og balanse

Som erkjennelsesmotiv har speiling og balanse et visst slektskap. Balanse innebærer en relasjon i likevekt eller harmoni. En speiling betyr at et nytt og virtuelt bilde dannes.

Pedagogikken dette skoleåret ser gjerne at disse to kvalitetene beriker hverandre.

Speilbildet er visuelt, balansen mer kroppslig eller materielt forankret. Begge er essensielle for en god orientering. I fysikken dette skoleåret et rette og krumme speil et viktig tema, men også mekanikken behandles relativt grundig der blant annet vektstenger og fysiske lover for balanse og likevekt utforskes og forstås.

Speilbildet eller gjenspeilingen har vært brukt som metafor for bevissthetens evne til indre avbildning av verdens fenomener. 8. klasses læreplan er på mange måter visuelt orientert og gjenspeiler ulike aspekter av jorden som helhet, kulturelt mangfold eller biologiske helhetsperspektiver. Til forskjell fra de mer fantasibårne bildene i 2. klasses fortellestoff, er det nå realbilder elevene møter, i form av omfattende kjemiske, historiske eller geografiske panoramaer. Undervisningen har absolutt sans for detaljkunnskap og fakta dette året, men dens tyngdepunkt er verken analytisk eller problemløsende. Det handler mer om å se verden stort og majestetisk med egne 'øyne'. Da kan synet for verdens storhet vekkes, og kanskje oppstår noen kimer til en type respekt eller verdenskjærlighet, slik steinerpedagogikken har som ideal for pedagogikken på ungdomstrinnet. Ideen om speiling går dypere enn kun tilskuerrelasjonen. Bevissthetens speiling kan bety å gjenkjenne seg selv i verden og verden i seg.

Balanse oppstår oftest i bevegelse. Det handler om å ikke la seg overvelde, men å beholde en dynamisk ro og gjerne en oppreist posisjon. Balanse i erkjennelsen betyr å kunne være dynamisk tilstede i forståelsen eller læringen av et fenomen. Det innebærer å erfare en sak fra flere sider og å forstå at når noe endrer seg i en helhet, så er alt under påvirkning. En balansert erkjennelse går ut over definisjoner. Den anerkjenner samspillet og gjensidighetens betydning. Det kan være hydrogenets og oksygenets rolle i forbrenningen eller kontrastfylte kulturmøter historieundervisningen. Matematikkens likhetstegn er kanskje den enkleste indikator på en dynamisk balanse.

Forvandling

Forvandling er på mange måter ungdomstidens kjennetegn. For erkjennelsen er forvandling et attraktivt og ofte fascinerende fenomen. Hvordan så Europa ut før og etter renessansen eller svartedauden? Hva skjer med maten og med kroppen når du har spist? Hva med røyken som stiger opp og asken som blir igjen når bålet er brent ned? Disse temaene setter fokus på verdens prosessuelle karakter og viser hvordan menneskeskapte og naturlige aktiviteter fører til varige og ofte irreversible endringer. Det er ingen vei tilbake i historien eller fra aske til trestykke. Forvandling endrer, kultiverer og bryter ned. Den skaper nytt og legger øde. Å få innsikt i materiens, livets og kulturens ulike forvandlingsfenomener skaper grunnlag for ansvarsfull forståelse og en mulig respektfull omgang med egne og verdens ressurser.

Temaet forvandling innebærer også en påminnelse om at barndommen er over og at livet i all sin rikdom er endelig, at livet har sin begynnelse og slutt.

Forvandling i erkjennelsen kan også bety at selve forståelsen blir prosessuell eller overskridende. Eksempler på dette kan være trekantens uendelig mange transformasjonsmuligheter i geometrien, veien fra hagebruk og matvareproduksjon til ernæring og helse, eller å forstå fordeler og ulemper ved innføringen av boktrykkerkunsten. En erkjennelse som er fortrolig med forvandling vil kunne være åpen for det komplekse i alt som skjer og vil kunne være innstilt på mer økologiske og respektfulle tankemåter.

Dramatikk

Som nevnt tidligere er ungdommene kastet ut i dramatiske indre og ytre omveltninger dette skoleåret. Skolen møter dem med en dramatisk undervisning og inviterer dem til innlevelse i dramatiske prosesser på mange plan. I norskfaget, i sammenheng med stilskrivingen skal de for eksempel lære å gi uttrykk for opplevelser og følelser. De følelsesladete utropsordene, interjeksjonene får ekstra oppmerksomhet. Språklig selvforståelse og uttrykksevne kan gi viktige tilganger til selvets og hverdagslivets dramatikk og slik bidra til at kunnskap kan behandles på en identitetsutviklende måte.

I et større perspektiv inviterer Leonardos genialitet, eksplosjoner i kjemien eller Magellans tragiske verdensomseiling til sterke følelsesmessige engasjement. Hva følte og tenkte Columbus sjøfolk midt ute på det ukjente Atlanterhavet? Dramatikk som erkjennelsesform innebærer en nærhet til fenomenene, en eksistensiell kvalitet, og er på mange måter det motsatte av en mer distansert refleksjon slik undervisningen de påfølgende skoleårene i større grad legger opp til. Humor og tragedie er dramatikks to klassiske uttrykk. Steinerpedagogikkens ideal om en rytmisk veksling mellom disse kan skape både lattermilde frirom og dypt alvor i 8. klasses undervisning.

Som det fremgår fra beskrivelsen av dette klasstrinnets ulike erkjennelsesperspektiver, så utgjør fag og faginnhold en form for metaforer for dypere lærings- og forståelseskvaliteter. For å sette det på spissen så studeres speilets fysikk i et skoleår hvor verden som helhet speiles i læringen. Elevenes identitetssøken møter ikke en formanende eller enkelt forklarende undervisning dette skoleåret, men mer en pedagogisk holdning til at lærestoffet skal være engasjerende, berørende, dynamisk og perspektivutvidende. Fagene skal kunne speile og balansere elevene i deres egen dynamiske utvikling.

Med overblikk, speiling, balanse, forvandling og dramatikk som veivisere inn i forståelsen av verdens fenomener gis 8. klassingene en inspirasjon, ikke bare til å forstå verden, men også til å bli deltakende borgere av en verden i utvikling. Slik kan kunnskap og erkjennelse inngå i et helhetlig dannelsesprosjekt og bli en integrert del av skolens oppdrag om å skape bærekraft, livskvalitet og utviklingsmuligheter for individ, samfunn og natur.